

CHAPTER - 7

जन-जन का चेहरा एक (कविता) – मुक्तिबोध

चाहे जिस देश प्रांत पुर का हो जन-जन का चेहरा एक। ഏത് രാജ്യക്കാരനായാലും ഏത് പ്രവിശ്യക്കാരനായാലും ഏത് നഗരക്കാരനായാലും എല്ലാ മനുഷ്യരുടെയും മുഖം ഒന്ന് തന്നെ.

एशिया की, यूरोप की, अमरीका की गलियों की धूप एक। ഏഷ്യയിലായാലും യൂറോപ്പിലായാലും അമേരിക്കയിലായാലും അവിടത്തെ തെരുവുകളിൽ പതിക്കുന്ന വെയിൽ ഒന്ന് തന്നെ.

कष्ट-दुख संताप की, चेहरों पर पड़ी हुई झुर्रियों का रूप एक। കഷ്ടപ്പാടുകളും ദുഃഖങ്ങളും താപങ്ങളും കൊണ്ട് മുഖങ്ങളിൽ വീണ ചുളിവുകളുടെ രൂപം ഒന്ന് തന്നെ.

जोश में यों ताकत से बँधी हुई मुट्टियों का एक लक्ष्य! ആവേശത്തോടെ കരുത്തുറ്റ രീതിയിൽ ചുരുട്ടിപ്പിടിച്ച മുഷ്ടികളുടെ ലക്ഷ്യം ഒന്ന് തന്നെ!

पृथ्वी के गोल चारों ओर से धरातल पर है जनता का दल एक, एक पक्ष। ഉരുണ്ട ഭൂമിയുടെ ഉപരിതലത്തിൽ എല്ലായിടത്തും ജനങ്ങളുടെ കൂട്ടം ഒന്നാണ്, അവരുടെ പക്ഷവും ഒന്നാണ്.

जलता हुआ लाल कि भयानक सितारा एक, उद्दीपित उसका विकराल-सा इशारा एक। കത്തിയെരിയുന്ന ഭയാനകമായ ആ ചുവന്ന നക്ഷത്രം ഒന്ന് തന്നെ, ജ്വലിച്ചു നിൽക്കുന്ന അതിന്റെ ആ ഭീകരമായ ആംഗ്യവും ഒന്ന് തന്നെ.

गंगा में, इरावती में, मिनाम में अपार अकुलाती हुई, ഗംഗയിലായാലും ഇരാവതിയിലായാലും മിനാമിലായാലും അപാരമായ ആകുലതയോടെ,

नील नदी, आमेज़न, मिसौरी में वेदना से गाती हुई, बहती-बहाती हुई ज़िंदगी की धारा एक। നീൽ നദിയിലും ആമസോണിലും മിസൗറിയിലും വേദനയോടെ പാടിക്കൊണ്ട് ഒഴുകുന്ന ജീവിതത്തിന്റെ ഒഴുക്ക് ഒന്ന് തന്നെ.

- **न-जन:** प्रत्येक व्यक्ति (ഓരോ വ്യക്തിയും)
- **प्रांत:** प्रदेश या राज्य (പ്രവിശ്യ)
- **पुर:** शहर या नगर (നഗരം)
- **धूप:** सूर्य का प्रकाश (വെയിൽ / സൂര്യപ്രകാശം)
- **संताप:** बहुत अधिक कष्ट या दुःख (കടുത്ത ദുഃഖം)
- **झुर्रियाँ:** त्वचा पर पड़ने वाली रेखाएं (ചുളിവുകൾ)
- **जोश:** उत्साह (ആവേശം)
- **ताकत:** शक्ति (ശക്തി)
- **बँधी हुई मुट्टी:** मुट्टी को जोर से बंद करना (ചുരുട്ടിയ മുഷ്ടി)
- **धरातल:** पृथ्वी की ऊपरी सतह (ഭൂതലം / ഉപരിതലം)
- **उद्दीपित:** प्रज्वलित या उत्तेजित (ഉദ്ദീപിപ്പിക്കുന്നത് / പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നത്)
- **विकराल:** बहुत डरावना या भीषण (ഭയാനകമായ / ഭീകരമായ)
- **अकुलाना:** व्याकुल होना या बेचैन होना (ആകുലപ്പെടുക / പരിഭ്രമിക്കുക)
- **वेदना:** कष्ट या पीड़ा (വേദന)

- **भूखंड:** धरती का भाग (ഭൂപ്രദേശം)
- **सितारा:** तारा (നക്ഷത്രം)
- **लक्ष्य:** उद्देश्य (ലക്ഷ്യം)
- **गंगा, इरावती, मिनाम, नील, आमेज़न, मिसौरी:** विश्व की प्रमुख नदियाँ (ലോകത്തിലെ പ്രമുഖ നദികൾ)

1. 'जन-जन' से कवि का क्या मतलब है? ('ജന-ജന' എന്നതുകൊണ്ട് കവി എന്താണ് അർത്ഥമാക്കുന്നത്?)

उत्तर: 'जन-जन' से कवि का मतलब दुनिया के किसी भी देश, प्रांत या शहर में रहने वाले आम आदमी से है। 'ജന-ജന' എന്നതുകൊണ്ട് കവി അർത്ഥമാക്കുന്നത് ലോകത്തിലെ ഏത് രാജ്യത്തോ പ്രവിശ്യയിലോ നഗരത്തിലോ താമസിക്കുന്ന സാധാരണക്കാരെയാണ്।

2. कवि ने ऐसा क्यों कहा होगा कि 'जन-जन का चेहरा एक' है? (എന്തുകൊണ്ടാണ് 'എല്ലാ ജനങ്ങളുടെയും മുഖം ഒന്ന്' എന്ന് കവി പറഞ്ഞത്?)

उत्तर: दुनिया के हर कोने (एशिया, यूरोप, अमरीका) में रहने वाले मनुष्यों का कष्ट, दु:ख और संघर्ष एक जैसा है, इसलिए कवि ने उन्हें एक समान बताया है। ലോകത്തിന്റെ ഓരോ കോണിലും (ഏഷ്യ, യൂറോപ്പ്, അമേരിക്ക) വസിക്കുന്ന മനുഷ്യരുടെ കഷ്ടപ്പാടുകളും ദുഃഖങ്ങളും പോരാട്ടങ്ങളും ഒതുപോലെയാണ്, അതുകൊണ്ടാണ് അവരെല്ലാം ഒന്നാണെന്ന് കവി പറഞ്ഞത്.

3. 'चेहरो पर पड़ी झुर्रियों का रूप एक' - यह किसकी ओर संकेत करता है? ('മുഖങ്ങളിൽ വീണ ചുളിവുകളുടെ രൂപം ഒന്ന്' - ഇത് എന്തിനെയാണ് സൂചിപ്പിക്കുന്നത്?)

उत्तर: यह आम आदमी की गरीबी, कष्ट, वेदना और उनके कठिन जीवन संघर्ष की ओर संकेत करता है। ഇത് സാധാരണക്കാരന്റെ ദാരിദ്ര്യം, കഷ്ടപ്പാട്, വേദന, അവരുടെ കഠിനമായ ജീവിത പോരാട്ടം എന്നിവയെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

4. 'बंधी हुई मुट्टियों' का क्या लक्ष्य है? ('ചുരുട്ടിയ മുഷ്ടികളുടെ' ലക്ഷ്യം എന്താണ്?)

उत्तर: ताकत से बँधी हुई मुट्टियों का लक्ष्य अन्याय के विरोध में संघर्ष करना और अपनी शक्ति को एकजुट करना है। ശക്തിയോടെ ചുരുട്ടിയ മുഷ്ടികൾ അനീതിക്കെതിരായ പോരാട്ടത്തെയും ജനങ്ങളുടെ ഐക്യത്തെയും സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

5. जन-जीवन से नदी का क्या संबंध है? (ജനജീവിതവും നദിയും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം എന്താണ്?)

उत्तर: जिस तरह नदियाँ (गंगा, नील, आमेज़न आदि) अपनी धारा के साथ बहती रहती हैं, उसी तरह मानव जीवन की धारा भी कष्टों और वेदनाओं के साथ निरंतर आगे बढ़ती रहती है। ഗംഗ, നൈൽ, ആമസോൺ തുടങ്ങിയ നദികൾ ഒഴുകുന്നതുപോലെ, മനുഷ്യജീവിതവും വേദനകളിലൂടെയും പോരാട്ടങ്ങളിലൂടെയും നിരന്തരം മുന്നോട്ട് ഒഴുകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.

मिलान करें (Match the Following)

जनता के चेहरे की झुर्रियाँ	जनता की वेदना	ജനങ്ങളുടെ വേദന
बंधी हुई मुट्टियाँ	जनता का संघर्ष	ജനങ്ങളുടെ പോരാട്ടം
जलता हुआ सितारा	जनता की प्रतीक्षा	ജനങ്ങളുടെ കാത്തിരിപ്പ്
अपार अकुलाती ज़िंदगी	जनता का विरोध	ജനങ്ങളുടെ പ്രതിഷേധം

नदी और मुख्य क्षेत्र (Rivers and Regions)

- **गंगा (Ganga):** भारत (India)
- **नील (Nile):** मिस्र (Egypt)

- इरावती (Irrawaddy): म्यानमर (Myanmar)
- आमेज़न (Amazon): दक्षिण अमरीका (South America)

1. 'जन-जन का चेहरा एक' की आस्वादन टिप्पणी।

'जन-जन का चेहरा एक' - गजानन माधव मुक्तिबोध

'जन-जन का चेहरा एक' मुक्तिबोध द्वारा लिखी गई एक प्रसिद्ध कविता है। इस कविता में कवि कहते हैं कि दुनिया के हर कोने में रहने वाले साधारण लोगों का दुःख और सुख एक जैसा होता है। मनुष्य चाहे भारत में रहे या अमेरिका में, मेहनत करने वाले हर व्यक्ति का चेहरा और उसका संघर्ष एक समान है।

कवि ने बताया है कि जिस तरह दुनिया की सभी नदियाँ—गंगा, नील और आमेज़न—प्रेम और वेदना के साथ बहती हैं, उसी तरह सभी मनुष्यों के जीवन की कहानी भी एक ही है। 'बँधी हुई मुट्टियाँ' दिखाती हैं कि अन्याय के खिलाफ लड़ने के लिए आम जनता एक साथ खड़ी है। यह कविता हमें यह संदेश देती है कि पूरी धरती एक है और यहाँ रहने वाले सभी लोगों का लक्ष्य भी एक ही है।
